

Европейският съюз: следващите 50 години

Публична лекция на Меглена Кунева, Европейски комисар по защита на потребителите

16 март 2007, СУ "Св. Климент Охридски"

Ваши превъзходителства,

Уважаеми дами и господа,

Благодаря за възможността да говоря за бъдещето на Европа не къде да е, а в Софийския университет. Защото да не забравяме, че много преди политическото и икономическото обединение на Европа, стои духовното ѝ обединение. А център на това духовно обединение винаги са били университетите.

Благодаря и за възможността да говоря пред вас броени дни преди големите чествания в Рим, където ще отбележим 50-годишнината от подписването на Римските договори. На 25 март 1957 г. с тези договори е белязано основаването на ЕИО и на Евратом. Страните основателки се стремят към създаването на митнически съюз, който да премахне търговските бариери. Това не е достатъчно и обединяването на усилията води до създаването на общ пазар със свободно движение на хора, услуги и капитали, на въвеждането на еврото и на създаването на Шенген. Затова и сме свикнали да определяме тези договори като "Библията на европейската общност" – те постановяват как се вземат решенията и как се разпределят отговорностите в общността.

Днес, 50 години по-късно, мисля, че спокойно можем да кажем, че ЕС доказва, че философията на Римските договори е успешна и че Съюзът е най-оригиналният и успешен експеримент в изграждането на политически институции след Втората световна война. Защото ЕС успя да обедини Европа веднъж след руините и травмите на Втората световна война, и втори път - след падането на Берлинската стена. Даже бих казала, че ЕС промени не само Европа, той промени света и показа, че моделът на сътрудничеството, на субсидиарността, на единството в многообразието, е работещ. ЕС даде възможност на една от най-бедните страни в Европа, Ирландия, да застане сред най-богатите. Той е инструментът, който доведе демокрацията в Испания, Португалия и Гърция - страни, които преди членството си имаха диктаторски режими. Съюзът предизвика политическа промяна чак до Украйна и Турция, стана причина за много реформи в страните от бившия Източен блок и за модернизацията им. Със своите икономически иновации той допринася за просперитета на милиони хора. ЕС минимализира предразсъдъците и отхвърли вредните течения в европейската история, каквито бяха национализмът и колониализмът. Той създаде и подкрепя институции от типа на Европейския съд за човешки права, които не само се противопоставят, но и издават закони срещу варварствата, белязвали миналото на Европа.

Във всички европейски страни процентът на хората, които имат вяра в европейските институции, в ЕС като цяло, е голям. По-голям отколкото на хората, които се доверяват на националните институции в страните си. И това не е случайно. За много хора ЕС продължава да е мечта, стремеж към един свят на свободата и демокрацията, на ясните правила и вярата, че съществуват дела и последствия, че отговорността се понася, че казаните думи се спазват. Той продължава да е нормата, по която националните правителства формулират политиките си. Затова и днес ние не се питаме нужен ли е ЕС и важен ли е. Днес въпросът ни е как да се развива той оттук-нататък. Въпросът ни е Накъде отива Европа? Къде са границите ѝ? И разбираме ли я, разбираме ли какво се случва?

Естествено, тези въпроси си ги задават не само привържениците на европейската идея, задават си ги и евроскептиците. Защото ЕС не е някаква застинала структура, а динамично пространство. Само в последните години бяхме свидетели на съдбовното за нас, българите, а бих казала и за Европа, Пето разширяване, което превърна ЕС в общност от 27 държави. При тези фундаментални промени, няма как да не се засилват гласовете за и против, няма как да не случват референдуми като тези във Франция или Холандия.

Човешко е колебанието, разбираемо е питането не се ли отразява разширяването на Съюза на качеството на живот на европейските граждани от т. нар. стари членки. Чест прави обаче, че тези колебания не се превърнаха нито в политика на ЕС, нито в решаващ фактор сред общественото мнение. Напротив. Въпросът за разширяването на ЕС стана екзистенциален. Въпрос за отговорностите на Европа към самата нея, към паметта и историята. ЕС доказва, че продължава и ще продължава да работи за премахване на бариерите в Европа, защото това е единствено възможната за бъдещето на Европа политика – не само като икономически ползи, но и от гледна точка на стратегическите интереси.

Опасенията, че има риск от блокиране на институциите на ЕС след Петото разширяване, от прилив на имигранти от новоприетите страни, от увеличаване на безработицата или от това, че новите членове ще погълнат огромна част от бюджета на ЕС, се оказаха неоправдани. Фактите показват, че новите членки се интегрират успешно в институциите на ЕС, че техният дял в изразходването на бюджета на ЕС не надхвърля 10% и че тяхното членство води до увеличаване на износа на старите държави-членки за тези страни и до създаване на нови работни места.

Ако допуснем за миг, че евроскептиците в някоя страна все пак победят и тя се откъсне от Съюза, въпросът е ще стане ли тя по-сигурна? Ще се чувстват ли гражданите ѝ с по-ясна идентичност? Ще успяват ли повече? Съмнявам се. Не, убедена съм, че отговорът на всички тези питання е “не”. Изоляцията не е път към силата. Националистическото и изолационно мислене е най-лошият враг на нациите и техните интереси. За да бъдем силни граждани, на нас ни е нужна силна Европа, която защитава общите европейски политики, а с това – и националните. Тъкмо затова смисълът на ЕС е да постига баланс между тях, да помага на всяка страна да намери мястото си и да ѝ позволява да води политика, чийто център са гражданите. ЕС е мястото, където формалният

суверенитет може да бъде заменен за реална власт, насърчаване на националната култура и подобряване на икономическия успех. Затова и колкото и парадоксално да звучи, но ЕС има по-добра позиция да застъпва националните интереси от държавите сами по себе си, независимо дали говорим за областта на търговията, имиграционната политика, законността и реда, околната среда или отбраната.

Акцентирам върху това, за да подчертая още веднъж, че ЕС е космополитен проект. Космополитна Европа възниква след Втората световна война благодарение на съзнателни политически усилия да се постигне антитеза на националистка Европа. Космополитна Европа е плод на съпротивата срещу тоталитарните режими, чиято цел винаги е да делят, изключват, противопоставят или унищожават хората. В този смисъл може да се каже, че космополитната Европа е онази Европа, която от нравствена, политическа, икономическа и историческа гледна точка се бори за помирение. Така погледнато, от космополитна гледна точка разнообразието не е проблем, а е решението. Затова и днес Европа на гражданите има много лица, а процесът на европейската интеграция не предполага елиминиране на разликите. Обединението не значи еднаквост. Обединението значи да приемаме Другия без алергия, с разбиране и отворени към него.

Говорейки за бъдещето на ЕС, в което безрезервно вярвам, ще се въздържа от далечни прогнози и няма да рисувам футуристични картини. Ще се задоволя с това, което ни предстои в първите години от тези нови 50. Предстои ни да намерим решение по въпроса за Европейската конституция, за да се улесни механизмът на работа в европейските институции. Мисля, че преодоляхме парализата от отрицателните референдуми във Франция и Холандия. Чуха се много нови предложения по това трябва ли и как да се съкрати текстът на Конституцията, каква форма да се избере за ратифицирането, така че много скоро най-вероятно ще има решение за политическата рамка на Съюза, която засяга функционирането на институциите и основните права на гражданите в ЕС.

Добре известно е, че идеята за ЕС стартира като проект на елитите, но днес целта му е да бъде все повече и повече граждански проект. Защото европейските политики са за хората. И това е, което трябва да правим през следващите години – всеки в своята си област. Да убеждаваме гражданите, че ЕС е за тях, че ги чуваме и отчитаме мнението им.

В този контекст виждам и собствената си работа като член на ЕК, отговарящ за защитата на потребителите. Моята цел ще бъде да превърна политиката за защита на потребителите в централна за политиките на Съюза, защото тя много пряко засяга качеството на живот на европейските граждани. И опира до защита на правата и интересите им, опира до защита на по-слабия в крайна сметка. На пръв поглед сякаш има противоречие между интересите на потребителите и на бизнеса. Но всъщност защитата на потребителите се отнася до пропуските на пазара. А пазарът съществува за потребителите, а не сам за себе си. Затова и ще разчитам на конструктивния диалог, на активните информационни кампании, на култивирането на активност, защото само така

ще можем да говорим за активни, за силни граждани, които отстояват правата си и сами допринасят за подобряване на всекидневието си.

С непосредственото бъдеще, за което говоря, свързвам и още няколко въпроса, които все по-често се поставят напоследък:

Искаме ли Европа, която да защитава своите ценности в света?

Искаме ли Европа, която да е икономически силна?

Искаме ли Европа, която да е честна и социално справедлива?

Отговорът на тези въпроси е в предизвикателствата, с които имаме да се справяме и с работата, която трябва да свършим.

В началото на XXI век светът е едновременно силно фрагментаризиран и глобализиран. Вдъхновяващите идеи, конструирали обединяващи човечеството "големи разкази", за които говорят философите, са силно разколебани, сведени до многобройни истории без претенция за общовалидност. В същото време глобализацията заличава границите, прави света разпознаваем, независимо дали го гледаме от София, Брюксел или Съединените щати. ЕС трябва да бъде умен играч в тази нова ситуация. На първо място, като продължи политиката си на разширяване. Не казвам, че то трябва да се случи веднага, но ЕС трябва да продължи с тази политиката, да гарантира надеждата на страните, които тепърва ще поемат пътя си към него, защото разширяването подпомага налагането на успяващ модел на модернизация и демократизация във всяка страна, която върви към членство в Съюза. То е най-мощният инструмент на външната политика, средство за разширяване на разпространението на мира, демокрацията и отворените пазари.

В един постоянно променящ се, сложен и нестабилен свят ЕС ще бъде длъжен да разпространява стабилност отвъд своите граници. За целта той ще има по-голямо участие в предотвратяването на конфликти и опазването на мира, ще упражнява влиянието си за установяване на по-добри и по-справедливи правила за световна търговия и ще поддържа, когато е необходимо, ролята си в хуманитарната помощ и помощта за развитие.

Във все по-глобализиращия се свят ролята на ЕС ще бъде да помогне на европейските граждани да разширят просперитета, да тушират различията в икономическо отношение. Неслучайно за ЕС е толкова важно изпълняването на Лисабонската стратегия, чиято цел е да се осигурят работни места и растеж и да се насърчи конкурентоспособността на икономиката, като същевременно се повиши общественото благополучие. Ключов фактор за постигането на тази цел ще бъдат инвестициите на ЕС във високи технологии и научни изследвания. ЕС ще трябва да пригоди и имиграционната си политика, отчитайки застаряването на населението и потенциалния недостиг на работна ръка. Защото въпреки многото успехи ЕС има още какво да постигне в икономическо отношение. Той има по-ниски нива на растеж, отколкото САЩ, макар че за 2006 г. Европа регистрира икономически растеж по-висок от американския. Натискът от световния пазар нараства безмилостно. Четиридесет и пет процента от произведените продукти в света сега се изработват в развиващите се страни, сравнено с под 10% през 1970.

Няма как да не отчитаме, че много производства се прехвърлят в Китай, че голяма част от индустрията на услугите се насочва към Индия, а много от специалистите – в Америка. Европейското образование вече отстъпва на азиатското. Икономиката на Китай расте средно с почти 10% (9.37%) от 1978 г. насам и се превръща в любимо място на всеки производител. В същото време повечето европейски страни не искат да си отворят пазара дори за работна ръка от ЕС (от новите държави-членки), а вътрешният индустриален протекционизъм по-скоро расте, отколкото намалява (в енергетиката например). Нещо повече, трябва да се види и какво е и ще е съотношението между модела на социалните държави и икономическото развитие. Много скоро ще трябва да си отговорим готова ли е Европа да ограничи социалните си модели в името на някакъв икономически растеж, както и да реформира пенсионните системи, защото има проблем със застаряващото население и защото прогнозите сочат, че някъде около 2025 г. тя няма да може да изплаща пенсиите на възрастните хора.

В целите на ЕС винаги е бил балансът между икономическо развитие и социална защитеност и Съюзът ще продължи и за напред да съвместява икономическия растеж с високите нива на социална защита. В това отношение добър пример могат да ни бъдат скандинавските страни. Ще ни е нужна изобретателност - както казва Тимоти Гартън Аш –за да продължим да работим по-кратко време, да ползваме по-дълги отпуски, да си позволяваме по-малка част от населението да бъде трудово заета и въпреки това производството да расте. Предстои да помислим и как да осигурим работна ръка, която да финансира пенсиите и социалните придобивки. Предстои ни да направим европейското гражданство по-функционално, за да стане така, че вторите поколения имигранти да придобият граждански идентичности като азиатски британци, марокански испанци, тунизийски французи и да се усетят истинска част от Европа. Френските събития са много пресни и достатъчно тревожни и те за пореден път показваха, че моделът на бъдещето не е модел на интегрирането чрез протест, чрез конфликт, а че ни е нужна интеграция чрез удържане на консенсуси.

Това са все неща, по които имаме да работим и дори през 2010 ЕС да не стане – както се планираше - най-динамичната и конкурентоспособна икономика на света, надеждите това да се случи в следващото десетилетие са основоположни. ЕС все по-отчетливо започва да се налага като привлекателна съвкупност от състезателност и солидарност, място, където по-добрите постигат повече, като по-силните помагат и на по-бедните.

Дами и господа,

На честването на десетгодишнината на Римските договори тогавашният италиански президент Джузепе Сарагат казва, цитирам – “Ритъмът на изкачването ни към върха може да се запази, ако съумеем да запазим този дух на обновление, този усет към същественото и тази вяра в Европа, която ни изпълва и която се разви благодарение на Общия пазар. Успехът ни ще бъде сигурен, ако не забравяме, че само една демократична, единна Европа, една Европа, отворена за всички народи с общи идеали, ценности, принципи, има

шанс". 40 години по-късно, можем спокойно да се присъединим към тези думи, при това с убеждението, че този е пътят, който следваме и ще следваме.

Европейският съюз е и ще бъде водеща сила. С отстояването на стабилността на демократичните институции, с работещите правила и развитата си пазарна икономика, с върховенството на закона, уважението към правата на човека, отричането на смъртното наказание и закрилата на малцинствата той се наложи като модел за съграждане на свобода и просперитет. ЕС не е просто удобство, с което сме свикнали, ЕС е идея, която изисква чувствата ни, ентузиазма ни, фантазията ни, изисква амбиция, упорити усилия и много работа. Затова и ще завърши с простичката теза, че хората сме, от които зависи и в бъдеще тази симбиоза между строителството на Европа и натоварването ѝ с много емоции, да продължи.

Благодаря за вниманието.